

Anmeldelser

Adam af Bremens krønike. Oversat og kommenteret af Allan A. Lund. Illustreret af Jørgen Kraglund. Wormianum (tidsskriftet Skalks forlag), 2000. ISBN 87-89531-01-9. 300 sider. 228 kr.

Adam, kannik i Bremen, har i midten af 1070erne skrevet om ærkebisperne over stiftet Hamborg-Bremen fra dets grundlæggelse omkring 800 til 1072. Titlen skal vi vende tilbage til. Indholdet fremgår klart af den korte prolog der er rettet til den udvalgte ærkebiskop, Liemar, (1072-89) og af kompositionen: I. bog fortæller om de første biskopper, fra 834 ærkebisper, II. bog om perioden 936-1043, III. bog om ærkebiskop Adelbert (1043-1072), hvortil er føjet en fjerde bog med en beskrivelse af Nordens øer. Som helhed kommer missionen i Norden således til at fremstå som det vigtigste i ærkebispernes virksomhed, men også missionen blandt slaverne hører med til stiftets opgaver og den er heller ikke forsømt.

I 1917 udkom en tekst af Adam af Bremens værk besørget af Bernhard Schmeidler i Hannover, hjemstedet for Monumenta Germaniae Historica. På grundlag af udgaver fra det 19. årh. foretog Schmeidler en grundig gennemgang og nyvurdering af det ret store manuskriptmateriale og nåede til det resultat at håndskrifterne kunne deles i tre hovedgrupper: A-teksterne hvis hovedrepræsentant, A1, »Wienerhåndskriftet« fra ca. 1200, mentes at være en afskrift af Adams dedikationseksemplar til ærkebiskop Liemar (1072), medens de to andre grupper, B og C der havde store indbyrdes ligheder, stammede fra et tabt manuskript hvori Adam selv havde tilføjet kapitlerne III, 71-78, samt en række noter, kaldet scholier. Foruden Adams egne tilføjelser var der scholier der måtte være kommet til efter Adams død der uden afgørende hjemmel sættes til 1081. Schmeidler lod sin tekst trykke efter A1 og lod det materiale der kun findes i B og C håndskrifterne sætte i skarp parentes. Scholierne anbragte han dog i nummereret rækkefølge fra alle tre versioner. Meget af den Adamlitteratur der er kommet til siden da har drejet sig om forholdet mellem teksterne, men ingen har så radikalt angrebet Schmeidlers opfattelse som Anne Katrine Gade Kristensen.

Hun har argumenteret overbevisende for at Wienerhåndskriftet ikke repræsenterer førstereaktion, men en senere, forkortet tekst.¹

Den tekst Wormianum nu udsender er en nyoversættelse foretaget af den klassiske filolog, Allan A. Lund. Han har forsynet bogen med en indledning, hvor han foruden for teksten og værket som helhed specielt redegør for den geografiske kundskabs udvikling fra oldtiden til middelalderen.² Hertil er der til slut føjet en liste over Jørgen Kraglunds tegninger, et udførligt noteapparat og en fyldig bibliografi. Skønt Lund kender problemerne med Schmeidlers udgave, bruger han den, også med angivelse af hvor B-C teksterne afviger fra As. Der ligger vel heri den erkendelse at etableringen af en ny tekst er et kæmpearbejde der overstiger hvad en let – og hurtigt – tilgængelig tekst kræver. Det er yderligere betonet ved at anbringe scholierne fra alle versioner inde i teksten, dog klart markeret ved indrykning og nummerangivelse. I betragtning af at det er vanskeligt at finde et eksemplar af den forrige oversættelse, Carsten L. Henrichsens af *Adam af Bremen: De Hamburgske Erkebispers Historie og Nordens Beskrivelse*, 1930, genoptrykt i 1968, må man påskønne Allan A. Lunds disposition.

Også den første norske oversættelse af Adam av Bremen har lagt Schmeidlers udgave til grund, ligesom den svenske oversættelse fra 1984 ved Emanuel Svenberg har gjort det, dog med den forskel at sidstnævnte er udstyret med fire kommentarer af Fredrik Hallencreuz, Kurt Johannesson, Tore Nyberg og Anders Piltz. Her har Nyberg gjort rede for A.K. Gade Kristensens synspunkter.³

Som et eksempel på et scholion skal nævnes nr. 20 i bog II. Det fortæller at i året 966 bar en vis Poppo glødende jern i form af en handske og derved fik den danske kong Harald og hele hans folk til at gå over til kristendommen. Scholiet står i marginen i C1 manuskriptet (fra ca. 1200) skrevet med en anden hånd end den egentlige tekst. Det anses for at stamme fra Sigebert af Gembloux' krønike fra 1100. Selve legenden har dog endnu ældre aner: i Widukind af Korveis Sakserkrønike, *Res Saxonum Gestae*, fra begyndelsen af 970'erne er den fortalt men her dateret til 965. Det er værd at bemærke at Adam også beretter om Poppo's jernbyrd i II, 25. I denne forbindelse fandt hændelsen sted i 990-95

¹ Anne K.G. Kristensen: Die Wiener Handschrift: Erstredaktion oder spätere Fassung? *Studien zur Adam von Bremen Überlieferung*. København 1975

² Lunds interesse i geografisk lærdom fremgår af flere publikationer der er nævnt i den anmeldte bogs bibliografi. En af dem er Allan A. Lund: *De etnografiske kilder til Nordens tidlige historie*. Aarhus 1993.

³ Både den svenske og den norske oversættelse er nævnt i Lunds bibliografi. (Om den norske se Lars Boje Mortensens anmeldelse i *Klassisk Forum*, Oslo, 1994, 79-82.)

da Otto III regerede og Liemar var ærkebiskop i Hamborg-Bremen, og har endnu flere mirakuløse træk: Poppo bærer her en voksbeklædt tunica og ilden flammer op omkring hele hans krop. Han skal her være sendt af kejseren og Hamborgbispen. Meningen med scholiet må altså være en rettelse der må være foretaget efter Adams død, ja, sandsynligvis først i forbindelse med tilblivelsen af C1. Saxo har brugt netop det håndskrift og det er lærerigt at se hvordan han har udnyttet de to versioner af Adams Poppofortælling.⁴

Titlen må have et ord med på vejen. Allan A. Lund benævner på s. 10 værket som *Den hammaburgensiske kirkes historie* med henvisning til at Adam selv kalder det således i begyndelsen af bog I. Ser man på håndskriftmaterialet er der bedre grundlag for overskrifter der nævner ærkebisperne, blandt andet forekommer den i det ældst bevarede Leydenmanuskript, Schmeidlers A2, fra ca 1100: *Excerptum de gestis pontificum Hamaburgensis*, ligeledes i flere af de bedste manuskripter. Men den korte form, som Lund anvender, stammer fra en geografisk beskrivelse af Sachsen, en egentlig titel findes ikke i A1. Schmeidler har på den ene side af sit eget titelblad MHGs titel *Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum*, på den anden en tysk titel: *Hamburgische Kirchengeschichte*. Den mest nærliggende forklaring er at den tabte original ikke har haft nogen titel. Her vil jeg blot slå fast at den titel den foreliggende bog *Adam af Bremens krønike* bærer, ikke synes at have nogen begrundelse hverken i Schmeidlers eller Allan A. Lunds sprogbrug. Jeg gætter på at forlaget har valgt denne titel for at sætte Adam af Bremen på linie med andre oversættelser det har udsendt: *Roskildekrøniken* (M. Gelting), *Sjællandske Krønike* (Rikke A. Olsen) og *Jyske krønike* (Rikke A. Olsen).

Adams latin betegner Lund som »græsselig«, et kunstsprog tynget af en lang litterær tradition (s. 22). Det sidste kan ikke bestrides, men det er jo ret beset naturligt at det middelalderlige sprog aftegnede en sådan udvikling. Om det derved er blevet græsselig, er vel en smagssag. Vanskeligt at læse er det i hvert fald ikke. Adams sprog nyder som oftest respekt for sine maleriske personskildring, især af ærkebiskop Adelbert.⁵ Allan A. Lund finder også mangel på logik og tautologier hos Adam og belyser det (s. 14) med det her til lands berømte tekststed:

⁴ C.A. Christensens udgivelse i faksimile af C1, Codex Hafniense, under titlen: *Adami Bremensis Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*. Copenhagen, 1948, 45 og 50. Inge Skovgaard-Petersen: Sven Tveskæg i den ældste danske historiografi. *Middelalderstudier tilegnede Aksel E. Christensen*, København 1966, 36.

⁵ Se Aage Trommer: Tendenz und Komposition in der hamburgische Kirchengeschichte des Adams von Bremen. *Classica et Mediaevalia* 18, 1957, 207-257.

IV, 7. *Sconia bis tantum habet in spacio quam Seland, hoc est CCCtas ecclesias, cum Seland dicatur habere dimidium, Funis terciam partem.* C. Henrichsen: Skaane rummer dobbelt saa mange (kirker) som Sjælland, nemlig 300 Kirker, mens Sjælland skal have halvt saa mange, Fyn en tredjedel.

Det kan ikke nægtes at udsagnet om Sjælland er tautologisk, men derfra er der et spring til at rette selve teksten for at få Jylland med og oversætte den til »Sconien har dobbelt så mange som Seland, nemlig 300, mens Judland kun skal have halvt så mange og Fun kun en tredjedel.« Begrundelsen er at der arkæologisk er påvist mange kirker i Jylland, og når Adam ikke nævner dem er det et udslag af hans negative opfattelse af Jylland. Hertil må siges at der meget vel kan være en fejl i Adams tekst, men hvad der egentlig skulle stå er det rene gætværk. Vi får aldrig bare et rundt tal for Jyllands kirker i 1000-tallet i de skriftlige kilder, men så er det jo godt at arkæologien kan fylde hullet i vor viden!

Lunds fremgangsmåde her er diskutabel, men såvidt jeg kan se enestående i oversættelsen. Et andet problem er stednavne-gengivelsen, nærmest af den modsatte grund. Lund holder sig her, som citatet viser, nøje til den latinske tekst og undlader at oversætte navnene hvilket begrundes med at det ikke er sikkert om Gotia er identisk med Götaland. Det kunne da være angivet med en note og han kunne så i øvrigt oversætte navnene til den danske form som ligger nærmest.

Bortset fra disse indvendinger er det en god oversættelse, den indeholder mange interessante oplysninger, og er som sagt heftigt tiltrængt.

Inge Skovgaard-Petersen

HARALD GUSTAFSSON: Gamla riken, nya stater. Statsbildning, politisk kultur och identiteter under Kalmarunionens upplösningsskede 1512-1541. Stockholm: Atlantis, 2000. 381 s.

Konklusionen først: Harald Gustafssons nye bog er et væsentligt arbejde, som kan anbefales alle med interesse for denne periode i Nordens historie, eller for spørgsmål om statsdannelse og nationale og politiske identiteter i almindelighed.

Forlaget har taget et dristigt skridt, som man må håbe lykkes. Det har udgivet et videnskabeligt værk, som udførligt diskuterer sit emne i forhold til den nyeste, internationale forskning på feltet. En bog der rummer næsten fire hundrede sider, et engelsk abstract og 982 noter, men ikke en eneste illustration. Og denne bog søges solgt, ikke bare til det